

CHAKI DABARTINĖJE LIETUVIŲ (RAŠTO) KALBOJE

ESMINIAI ŽODŽIAI: skolinys *chaki*, semantika, konstrukcija, spalva, žodynas, tekstynas.

ANOTACIJA

Šio straipsnio objektas – leksema *chaki*. Tikslas – remiantis *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (DLKT) medžiaga, išsiaiškinti *chaki* semantiką dabartinėje lietuvių rašto kalboje ir jos pagrindu „pamatyti“ *chaki* spalvą. Spalvos pavadinimai nagrinėjami sintaksiniu–semantiniu aspektu. Tyrimas parodė, kad galima kalbėti apie pereinamuosius *žalios* (*žolės*) ir *rudos* (*žemės*) *chaki* atspalvius. Paaiškėjo, kad dabartinėje lietuvių kalboje *chaki* spalvos pavadinimai vartojami ir variantiškai, ir opoziciškai. Tai susiję su konstrukcijos tipu (atributinė *vs.* predikatinė) ir (arba) semantiniu junglumu (natūralus *vs.* dirbtinis daiktas).

ĮVADAS. TEORINĖS PRIELAIDOS

Spalva, remiantis akademiniame *Lietuvių kalbos žodyne* (LKŽ_e) teikiama šio žodžio apibrėžtimi, yra „regimas šviesos tonas“. Būdamą inherentiškai susijusi su žmogaus matymu, arba matymo universalija (angl. *seeing universal*, plg. *concept of SEEing*)¹, ji domina įvairių mokslo šakų atstovus: fiziologus, psichologus, fizikus, chemikus, dailėtyrininkus, kalbininkus. Pastarieji įvairiais aspektais spalvos pavadinimus tyrinėja tiek užsienyje, tiek Lietuvoje (žr. Biggam, Hough, Kay, Simmons 2011; Kazlauskaitė, Ramanauskienė 2011: 178–179; Gritėnienė 2017: 136–137 ir ten gausiai cituojamą literatūrą).

Šio straipsnio o b j e k t a s – spalvos pavadinimas *chaki*. Tyrimo t i k s l a s – išsiaiškinti *chaki* semantiką dabartinėje lietuvių (rašto) kalboje ir jos pagrindu „pamatyti“ *chaki* spalvą². Keliami u ž d a v i n i a i : palyginti *chaki* apibrėžtis atskirų kalbų žodynuose ir spalvų pavadinimų tyrimuose; atsižvelgiant į tai bei remiantis *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (DLKT) medžiaga, apibrėžti dabartinės lietuvių kalbos *chaki* reikšmę; aptarti *chaki* vartoseną junginyje ir sakinyje; nustatyti galimus jo sinonimus; iš kontekstų apibrėžti *chaki* spalvą. Šios spalvos pavadinimai straipsnyje

---

¹ Plačiau apie tai žr. Wierzbicka (1996: 78–82, 287–301) ir ten cituojamą literatūrą.

² Kai straipsnyje kalbama apie žodį kaip spalvos pavadinimą (angl. *color term*), jis žymimas pasviruoju šriftu (*chaki*), kai omenyje turima spalva (angl. *hue*) – stačiuoju šriftu (*chaki*).

nagrinėjami sintaksiniu-semantiniu aspektu. Kiek žinoma, taip *chaki* lietuvių kalboje nebuvo tyrinėtas. Tai tekstynu paremtas tyrimas. Tiriamoji medžiaga – 409 sakiniai iš Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centre sudaryto DLKT³.

Teoriniu tyrimo atskaitos tašku imamas Ekaterinos Rakhilinos (2007) ir jos bei Galinos Paramei (2011) darbuose dėstomas požiūris į spalvą. Rakhilina (2007) pirmiausia remiasi Annos Wierzbickos (1990; dar žr. 1996: 291) mintimi, kad spalvos konkrečioje kalboje nėra abstrakcijos; jos susijusios su iškilomis (angl. *salient*) kultūriniu požiūriu realijomis, materializuojančiomis (angl. *reifying*) tą spalvą. Etnolingvistinei spalvos reikšmės, arba koncepto, apibrėžčiai, Rakhilinos nuomone, taip pat svarbios yra konstrukcijos (angl. *constructional-based framework*), kuriose yra (gali būti) vartojamas spalvos pavadinimas. Analizuojama spalvos reikšmės būdvardžio vartosena atributinėse ir predikatinėse konstrukcijose (plg.: *chaki uniforma buvo nauja* ir *nauja uniforma buvo chaki*). Be to, nagrinėjant spalvos pavadinimą, papildomai siūloma atsižvelgti į jo semantinį junglumą (angl. *combinability*) (Rakhilina, Paramei 2011): spalvą reiškiančio būdvardžio vartosena su vadinamuosius natūralius ar dirbtinius daiktus (angl. *natural objects / surfaces* vs. *artefacts*) žyminčiais daiktavardžiais⁴ (plg.: ?*chaki kerpės* ir *chaki uniforma*). Pagal tai galima nustatyti spalvos materializaciją (angl. *color reification*): daiktus, kurie yra (gali būti) „nuspalvinti“ ta spalva.

Rakhilina (2007: 367–368, 375–376; dar žr. Rakhilina, Paramei 2011: 121tt) teigia, kad naujojo, kitaip kalbant, antrinio (angl. *secondary colour terms*), spalvos pavadinimo kelias į kalbos sistemą yra ilgas. Visų pirma, jos nuomone, spalvos reikšmės būdvardis be apribojimų jungiasi su daiktavardžiais, žyminčiais žmogaus darbo produktus (angl. *man-made artefacts*), t. y. tokiems daiktams priskiriama spalva yra „dirbtinė“; žmogus juos taip nudažė. Po to antrinis pavadinimas skverbiasi į spalvos pavadinimų su natūraliais daiktais sritį, t. y. (labai) ribotai jungiasi su daiktavardžiais, žyminčiais daiktus, kurie tokią spalvą turi iš prigimties; galiausiai be apribojimų imamas vartoti su visais daiktavardžiais.

Saulutė Juzelėnienė (2001: 19), išnagrinėjusi spalvos reikšmės būdvardžių semantiką „XX amžiaus lietuvių poezijoje“, nustatė, kad „spalvų reikšmės būdvardžiai dažniausiai jungiasi su daiktavardžiais, žyminčiais daiktus, kuriems yra būdinga spalva. Tačiau aiškiai išsiskiria du atvejai: 1) ypatybės turėtojas tikrai yra „tam tikros / tokios spalvos“ <...>; 2) ypatybės turėtojas nebūtinai yra „tam tikros / tokios spalvos“. Kitaip kalbant, vienų daiktų spalva yra tokia iš prigimties (*žalia*

³ DLKT prieiga internete: <http://tekstynas.vdu.lt>. Medžiaga straipsniui rinkta 2018 metų vasario, kovo mėnesiais.

⁴ Plačiau apie *natūralių* ir *dirbtinių daiktų* skirtį žr. Rakhilina, Paramei (2011: 124) ir ten cituojamą literatūrą.

žolė), kitiems spalvą suteikia žmogus (*žalia suknelė*). Esama atvejų, kai natūrali daikto plačiaja prasme spalva skiriasi nuo jo tipiško spalvos pavadinimo (plg. *žalia varlė*).

Rakhilina (2007: 375–376) su Paramei (2011: 129) teigia, kad pirmiausia antrinis spalvos pavadinimas vartojamas su daiktavardžiu *spalva* (plg. *chaki spalvos uniforma*), vėliau pramaišiu (variantiškai) imamas vartoti be jo (plg. *chaki uniforma*), kol pagal kalboje vyraujančią darybos modelį pasidaromas kaitomas spalvą reiškiantis būdvardis (plg. **chakinė uniforma*). Autorės atkreipia dėmesį ir į tai: jei antrinis spalvos pavadinimas jungiasi su daiktavardžiais, žyminčiais natūralius daiktus, kurį laiką kartu vartojamas ir senasis, kitaip, pirminis, spalvos pavadinimas (plg.: *rusvai žalios kerpės* resp. *?chaki kerpės*).

Straipsnyje struktūrinis požiūris į reikšmę derinamas su kognityviniu. Čia analizuojami žodžių tarpusavio santykiai junginyje ir sakinyje ir žiūrima, kokia informacija jais reiškiamą, t. y. koks verbalizuojamas *chaki* konceptas kaip kalbos vartotojų sąmonėje glūdinanti kintanti konceptuali informacija, mąstymo turinys, strategija (plg. Jakaitienė 1988: 42–43, 57–94; 2010: 17–18, 45–46, 50). Jo pagrindu būtų galima kalbėti apie vadinamąjį kalbos pasaulėvaizdį⁵ kaip kalbos elementuose užfiksuoto turinio supratimą; tam tikrą tikrovės interpretaciją kalboje (plačiau žr. Gudavičius 2007: 10, 2009: 11–17, plg. Wierzbicka 1996: 13, 15 ir ten cituojamą literatūrą)⁶. Kita vertus, kaip bus matyti toliau, *chaki* konceptas lietuvių kalboje nėra savitas – etnocentrinis.

Tyrimė taikomi semantinės analizės, struktūrinis, aprašomasis, lyginamasis metodai.

1. BENDRASIS TIRIAMOJO OBJEKTO APIBŪDINIMAS:

CHAKI ŽODYNUOSE IR SPALVŲ PAVADINIMŲ TYRIMUOSE

Būdvardis *chaki* – bendras skolinys daugelyje kalbų, į lietuvių kalbą atkeliavęs per kaimyninę, kaimynines ir (arba) kitas kalbas iš persų kalbos, kur *khak* reiškia „žemė, purvas“. Atsižvelgiant į tai, toliau žiūrima šio žodžio reikšmės ne tik lietuvių, bet ir latvių, rusų, lenkų, vokiečių, anglų kalbų žodynuose bei spalvų pavadinimų tyrimuose.

Tarptautinių žodžių žodynuose (TŽŽ1 1985: 83; TŽŽ2 2007: 188) *chaki* apibrėžiamas kaip „rusvai žalsva spalva; tokios spalvos audinys arba drabužis“. Aiškinamuosiuose lietuvių kalbos žodynuose *chaki* pasirodė neseniai. Jį kaip nekaitomą būdvardį, reiškiantį „rusvai žalsva (spalva)“,

⁵ Plg. Rutkovskos, Smetonos, Smetonienės (2017: 22) vartojamą terminą *pasaulio vaizdas kalboje* (PVK).

⁶ Etnolingvistinė koncepto samprata remiamasi ir, pavyzdžiui, Jurijaus Stepanovo (1997), Svetlanos Ter-Minasovos (2000), Valentino Maslovos (2001) darbuose. Dar žr. ten cituojamą literatūrą.

teikia *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas* (BŽ_e). Aptariamoms spalvos pavadinimo nėra akademiniam *Lietuvių kalbos žodyne* (LKŽ_e) ir *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* (DŽ_e).

Leksikai skirtoje *Kalbos patarimų* knygelėje (KP4 (L1) 2005: 36) *chaki*, kaip vengtiną⁷ svetimybę, siūloma keisti junginiu *rusvai žalsva (spalva)*. Papildytuose ir pataisytuose leksikos *Kalbos patarimuose* (KP4 (L1₂) 2013: 21) *chaki* vertinamas kaip šalutinis normos variantas, junginys *rusvai žalsva (spalva)* – pagrindinis (neutralusis). Sinonimiškumo pagrindu iš DLKT tyrimui buvo atrinkti ir sakiniai su *rusvai žalsva* (žr. 2 skyrių).

Kaimyninės latvių kalbos žodynuose *chaki* (lat. *haki*) apibrėžiamas kaip „žalsvai ruda“ (lat. *zaļganbrūna*) (LLVV_e; LVV_e) arba „rusvai geltona, rusvai žalia“ (lat. *brūngandzeltena, brūnganzaļa*) (MLVV_e) spalva; tokios spalvos audinys. 2006 metais išleistame *Latvių kalbos žodyne* (LVV 2006: 334) *chaki* teikiamas kaip „gelsvai arba žalsvai pilkšvai ruda“ (lat. *dzeltenī vai zaļganpelēki brūns*). Remiantis aiškinamaisiais rusų kalbos žodynais, tai (rus. *хакі*) yra „rusvai žalia“ (rus. *коричневато-зеленый*) (SRJ 1984: 746; TSRJ_e), „rusvai žalia su pilku“ (rus. *коричневато-зеленый с серым*) (TSRJ_{2e}) arba „pilkšvai žalia su rudu atspalviu“ (rus. *серовато-зеленый с коричневым оттенком*) (NTSSRJ_e; SRJ IV 1988: 590) spalva. Lenkų kalboje *chaki* (lenk. *khaki*) reiškia „pilkšvai žalią“ (lenk. *kolor szarozielony*) (DSJP_e), „pilkšvai rusvai žalią“ (lenk. *kolor szaro-brązowozielony*) (SJP_e)⁸ ir „gelsvai rusvą spalvą“ (lenk. *kolor wyblakły żółto-brązowy, płowy lub szaro-brązowozielony*) (SOJP_e); tokios spalvos audinį.

Vokiečių kalbos žodynai šį iš anglų kalbos pasiskolintą būdvardį (vok. *khaki / kaki*) apibrėžia kaip „žemės rudą“ (vok. *Erdfarbe, erdbraune Farbe*) (DW 2000: 705) arba „rusvai gelsvą“ (vok. *ins Gelbliche übergehendes Erdbraun*)⁹ (DUDEN 2007: 917). Anglų kalboje *chaki* – tai „žalsvai arba gelsvai rusva“ (angl. *a dull*¹⁰ *green-brown or yellow-brown colour*) (LDOCE_e), „žalsvai arba rusvai gelsva“ (angl. *A dull greenish or brownish-yellow colour*) (OXFORD_e, plg. CONCISE 1995: 744) arba „gelsvai rusva, kartais turinti žalsvą atspalvį“ (angl. *A drab*¹¹ *yellowish-brown dust-colour; sometimes with a greenish tinge*) (DC 2003: 223) spalva; tokios spalvos audinys arba drabužis.

⁷ Vengtinas – tai „rodo, kad vertinamasis reiškinytis nėra įteisintas kaip bendrinės kalbos norma: iis vengtinas kaip jau nenorminis ir nebeturintis perspektyvos arba dar nenorminis, nepakankamai ištirtas ir pan.“ (KP4 (L1) 2005: 11).

⁸ Plg. lenkų kalbos *chaki* sinonimus: *moro, alyvuogių, pilkšvai žalia*. Prieiga internete: <https://synonim.net/synonim/khaki>.

Pilkšvai žalia kaip *chaki* sinonimas teikiamas ir DSJP_e.

⁹ Plg.: Braun – *von der Farbe feuchter Erde* (DUDEN 2007: 331).

Braun – *goldgelb* (DW 2000: 293).

¹⁰ „**Dull** – [a]s regards colours, dim or indistinct; lacking in brightness or vividness. Synonyms include: obscure, flat, drab, [...] blurred, gloomy, colourless“ (DC 2003: 142).

¹¹ „**Drab**: Dull brown or grey colour; of a dull light-brown or yellowish-brown; lacking in colour. Also olive drab“ (DC 2003: 142).

Matyti, kad lietuvių kalbos *chaki* apibrėžtis yra siauriausia; tokios reikšmės *chaki* randamas dar latvių ir rusų kalbų žodynuose. Kaimyninės latvių kalbos būdvardis *chaki* turi daugiausia potencialių reikšmių¹². Ši spalva aprėpia skirtingus žalios, rudos arba geltonos atspalvius. Pagal apibrėžtis paprastasis (*chaki*) ir sudėtinis (pvz., *rusvai žalsvas*) (angl. *simplex*¹³ or *complex lexemes*)¹⁴ spalvos pavadinimai yra sinonimai. Sintaksiškai sudėtinis spalvos pavadinimas – tai būdvardinis junginys (BJ), kurio pagrindinis dėmuo yra skirtingų linksnių spalvos reikšmės būdvardžiai *žalsvas*, *žalias*, *rusvas*, *rudas* arba *gelsvas*, *geltonas*, priklausomasis – spalvą reiškiantys prievėksmiai *žalsvai*, *rusvai*, *gelsvai* ar *pilkšvai*. Pagrindiniu junginio dėmeniu einantis būdvardis reiškia vyraujančią (pagrindinę) spalvą, priklausomasis prievėksmis pasako būdvardžiu reiškiamos spalvos atspalvį. Pagal pagrindinės spalvos ir atspalvio santykį, atliepanti būdvardinio junginio pagrindinį ir priklausomąjį dėmenį, būdvardžio *chaki* apibrėžtys žodynuose apibendrintos 1-oje lentelėje. Čia svarbu tampa tai, ar (kaip) kalboje diferencijuojamos atskiros *chaki* reikšmės. Pavyzdžiui, kuri *chaki* reikšmė turima omenyje, kai, tarkim, rašoma *Haki krāsas drēbēs ģērbusies pasažieri* (MLVV_e).

1 LENTELĖ. Būdvardžio *chaki* apibrėžtys žodynuose

Priklausomasis BJ žodis, reiškiantis spalvos atspalvį	Pagrindinis BJ žodis, reiškiantis vyraujančią spalvą
<i>Pilkšvai</i> (lenkų k.) arba <i>pilkšvai rusvai</i> (rusų, lenkų k.)	<i>Žalias / žalsvas</i>
<i>Rusvai</i> (lietuvių, latvių, rusų k.)	
<i>Žalsvai pilkšvai</i> (latvių) arba <i>žalsvai</i> (latvių, anglų k.)	<i>Rudas / rusvas</i>
<i>Žalsvai gelsvai</i> (anglų k.) arba <i>gelsvai</i> (latvių, lenkų, anglų k.)	
<i>Rusvai</i> (latvių, vokiečių, anglų k.)	<i>Geltonas / gelsvas</i>
<i>Žalsvai</i> (anglų k.)	

Nekaitomas *chaki* yra denominatyvas: pasidarytas iš tokios spalvos žmogaus darbo produktą – audinį, siuvinį reiškiančio daiktavardžio *chaki* (*chaki* (tokios spalvos audinys) > *chaki* (spalva) > *chakinis (-ė); plg.: *bordo* (vynas) > *bordo* (spalva) > *bordinis* (-ė); *smėlis* (smulki, biri žemė (pagal

¹² Plg.: „The description of a word’s meaning may vary, legitimately, in completeness from one work to another, but it should not differ in its basic content. A „definition“ is meant to represent the truth about a word’s meaning“ (Wierzbicka 1996: 259).

¹³ „**Simplex lexemes** have meanings, which cannot be determined from internal components. They all have or had noncolour physical-object senses in addition to colour senses“ (White 1990: 188).

¹⁴ „**Secondary colour terms** either have or have had polysemous entity colour relationships. If the colour term has both entity sense and colour sense, it is a transparent colour term“ (Casson 1997: 232t, dar žr. 1994: 6).

DŽ_e) > *smėlio spalva* > *smėlinis* (-ė)). Šis būdvardis, kaip antrinis spalvos pavadinimas, yra susijęs su keturiais pirminiais spalvų pavadinimais (angl. *basic colour terms*; plg. *conventional colour*)¹⁵: *žalias, rudas, geltonas ir pilkas*.

Aptariama tamsi spalva¹⁶ (angl. *dark colour*; plg. *dull, grab colour*) yra maišyta iš dviejų (rudos ir žalios, pilkos ir žalios, geltonos ir rudos, žalios ir geltonos) arba trijų (pilkos, rudos, žalios arba žalios, geltonos, rudos) spalvų; įeina į žalios, rudos ir (arba) geltonos diapazoną. Kitaip kalbant, *chaki* priskiriamas vienam iš pagrindinių spalvų konceptui. Žalios konceptui *chaki* priskiria latvių kalbos spalvų pavadinimų tyrėja Anitra Roze (2005: 123tt; plg. 2018: 233). Rusų kalbos spalvų pavadinimus įvairiais aspektais aprašę ir jų katalogus sudarę Aleksandras Vasilevičius, Svetlana Kuznecova ir Sergejus Miščenko (2005: 180) teigia, kad *chaki*, atkeliavęs į rusų kalbą XIX a. pabaigoje, dabartinėje rusų kalboje žymi platų pilkšvai rusvai žalios spalvos atspalvių diapazoną (rus. *диапазон оттенков серовато-коричневато-зеленого цвета*; dar plg.: *сероватозеленый с грязно-желтым оттенком* (t. p.: 123); *chaki* apibrėžtis NTSSRJ_e; SRJ IV 1988: 590; TSRJ2_e). Greta *alyvuogių, balos, žirnių, salotinės* ir kitų žalios spalvos pavadinimų *chaki* mini Julija Zolnikova (2009: 89). Rudos spalvos pavadinimams *chaki*, į anglų kalbą atkeliavusį XVIII a., priskiria Henrika Florén (2005: 9, 25). Tiksliau kalbant, *chaki*, būdama tarp rudos ir žalios, yra labiau rudos diapazone (t. p.: 25, 37¹⁷) (plg. *chaki* apibrėžtį LDOCE_e). Autorė tokią išvadą padarė remdamasi 20 respondentų apklausomis be vizualizacijos (stimulo), kur gimtakalbių buvo klausama, kokią spalvą atliepia vienas ar kitas žodis.

Ar dabartinėje lietuvių kalboje *chaki* yra vienareikšmis? Atsižvelgiant į tai, kad šis būdvardis yra skolinys, ir minėtas žodynines jo apibrėžtis kitose kalbose, manytina, kad lietuvių kalbos vartotojai *chaki* gali suvokti panašiai, kaip ir kitų kalbų vartotojai. Keliamo prielaida, kad dabartinės lietuvių kalbos *chaki*, be minėtos, gali turėti ir kitą (-ų) reikšmę (-ių).

¹⁵ Apie pagrindinių spalvų pavadinimus atskirose kalbose ir jų suvokimą plačiau žr. pvz.: Berlin, Kay (1969); Wierzbicka (1996); Hardin, Maffi (1997); Florén (2005); Roze (2005); Vasilevič, Kuznecova, Miščenko (2005).

¹⁶ Apie *šviesias* ir *tamsias* spalvas plačiau žr. Wierzbicka (1996: 288tt).

Dar plg. DLKT sakinius:

(i) *Niūrios chaki spalvos sienos, stalas, rašomoji mašinėlė, spinta...*

(ii) *Vilkėjai juodą odinį švarką, tamsios spalvos (berods chaki) golfą.*

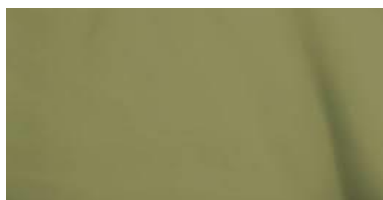
¹⁷ „For *khaki* the classifications are divided between *brown* and *green*, with a majority of thirteen surveys marking *khaki* as *brown* (13/20). Six categorise *khaki* as *green* (6/20), and there is one mark for *white* (1/20“ (Florén 2005: 25–26).

1-ame paveiksle matyti chaki spalva pagal vieną iš jos sinonimiškų pavadinimų – *rusvai žalia*. Šioje chaki vyrauja žalia, arba žolės¹⁸, spalva. Dėl įmaišytos rudos, arba kaštono¹⁹, durpių²⁰, žemės²¹, medžio²², šokolado²³ ar pan. (žr. 2 paveikslą), ji turi rusvą atspalvį. Jei maišomose kalbamose spalvose vyrauja ruda, o žalios yra mažiau, matyti (ii) žalsvai rudas chaki.

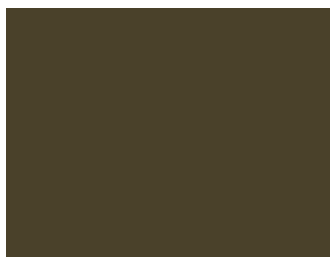

1 PAV. Chaki spalva

Taip pat plg.:

(i) Rusvai žalia²⁴

(ii) Žalsvai ruda²⁵

¹⁸ Žalias – kaip žolės (apie spalvą), žolės spalvos (BŽ_e); kuris žolės spalvos (DŽ_e); tokios spalvos kaip žolė (LKŽ_e). Būdvardžio žalias apibrėžtyse žolė minima visuose minėtuose latvių, rusų, vokiečių, anglų kalbų žodynuose.

¹⁹ Rudas – kaip kaštono sėklos (apie spalvą), kaštono sėklos spalvos (BŽ_e).

Plg.: Имеющий цвет коруцы, жареного кофе, спелого желудя (NTSRJ_e).

²⁰ Rudas – kuris durpių spalvos (DŽ_e). Plg.: rudas – tamsiai geltonas (LKŽ_e).

„I believe that <...> brown can be thought of as the colour of the ground [naked earth]; or at least as that colour which is likely to make people think of the ground“ (Wierzbicka 1996: 327).

²¹ Braun – von der Farbe feuchter Erde (DUDEN 2007: 331). Brown – the colour of earth and of wood (DC 2003: 70).

²² Brown – as of dark wood or rich soil (CONCISE 1995: 166).

²³ Brūns – tās, kam ir, piem., šokolādes, grauzdētas kafijas krāsa (LLVV_e, LVV_e, MLLV_e).

²⁴ Spalvos paveikslėlis rastas Google vaizdų naršyklės paieškos laukelyje įrašius *rusvai žalia* ir *green chaki*. Rašant straipsnį taip ieškota ir kitų paveikslėlių spalvai iliustruoti.

²⁵ Spalvos paveikslėlis rastas per Google vaizdų naršyklės paieškos laukelyje įrašius latviškai *zaļganbrūna*.

2 PAV. Žalia ir ruda pagal prototipą²⁶

2. EMPIRINĖS MEDŽIAGOS ATRANKA IR SKIRSTYMAS

Kaip sakyta, nagrinėti *chaki* pasirinkta tekstyno pagrindu. Nuo 1992 m. iki šiol kuriamo DLKT didžiąją dalį sudaro rašytinės, dažnai redaguotos, skirtingų žanrų: publicistikos, grožinės, negrožinės ar administracinės literatūros, kalbos tekstai. Dalis jų yra verstiniai. DLKT sakininės kalbos pavyzdžių yra mažai.

Į DLKT išplėstinės paieškos laukelį įrašius *chaki* atrinkti sakiniai su juo. Atsižvelgiant į galimą spalvos pavadinimų sinonimiškumą, žodynuose minėti sudėtiniai pavadinimai taip pat atrinkti tyrimui. Pavyzdžiui, paieškos laukelyje įrašius *rusvai* iš eilės atrinkti pavyzdžiai su skirtingų formų *rusvai žalsvas (-a) / žalias (-a) / gelsvas (-a) / geltonas (-a)*, įrašius *žalsvai* – su *žalsvai rusvas (-a) / rudas (-a)* ir pan. Naudotas paieškos kriterijus *sutampa*.

Pagal *chaki* užklausą DLKT rastas 101 pavyzdys. Tie, kurie kartojasi, tyrime neskaičiuojami. Pagal *rusvai* užklausą DLKT rasti 202 pavyzdžiai, įrašius *pilkšvai* – 192, o *žalsvai* arba *gelsvai* – 282 ir 475 atvejai atitinkamai. Kreipiant dėmesį į kitų kalbų žodynuose teikiamas

²⁶ Prototipas – kalbinės bendruomenės gerai žinoma gamtos realija, pripažįstama kaip spalvos skeidėja (Kazlauskaitė, Ramanauskienė 2011: 179; dar šiuo klausimu plg. Wierzbicka 1996: 289–290; Gudavičius 2009: 66–69).

chaki apibrėžtis ir darant prielaidą, kad lietuvių kalbos *chaki* semantika galbūt artima minėtų kalbų žodynuose teikiamoms, iš *pilkšvai*, *rusvai*, *žalsvai*, *gelsvai* pavyzdžių paeiliui atrinktos ir skirtingos minėtų sudėtinių spalvos pavadinimų (*žalsvai rudas*, *gelsvai rudas* ir pan.) formos. Iš rastų 1252 pavyzdžių tyrimui atrinkti 409 sakiniai su minimaliu kontekstu (300 ženklų pagal DLKT konkordanso eilutės plotį), kur vartojami aptariamieji paprastasis ir sudėtiniai spalvų pavadinimai: 96 sakiniai su *chaki*, 61 sakiny su *rusvai*, 69 sakiniai su *pilkšvai*, 114 pavyzdžių su *gelsvai* ir 69 – su *žalsvai*.

Pagal spalvą (neskiriant jos sodrumo (angl. *saturation*)) analizei imti sakiniai 2-oje lentelėje suskirstyti atsižvelgiant į tai, ar spalvos pavadinimas vartojamas daiktavardinio junginio (DJ) ar sakinio lygmeniu. Pagal spalvos sodrumą duomenys išskleisti 2a lentelėje. Sakinio lygmeniu kiek dažniau vartojami sudėtiniai sodresnių spalvų pavadinimai. Tačiau, atsižvelgiant į palyginti mažą pavyzdžių skaičių, laikomasi nuomonės, jog spalvos sodrumas neturi esminės įtakos sudėtinio spalvos pavadinimo vartosenai žodžių junginyje ar sakinyje. Spalvos pavadinimai dažniausiai vartojami būdvardžiui būdinga atributo funkcija.

2 LENTELĖ. Paprastasis ir sudėtiniai spalvos pavadinimai

Spalvos pavadinimas (visomis rastomis linksnių ir giminių formomis)	Junginyje	Sakinyje (daiktavardiškai, predikatiškai)	Pavyzdžių skaičius
<i>Chaki</i>	91 (95 proc.)	5 (5 proc.)	96
<i>Rusvai (žalsvas) žalias</i>	8 (80 proc.)	2 (20 proc.)	10
<i>Rusvai (gelsvas) geltonas</i>	37 (72,5 proc.)	14 (27,5 proc.)	51
<i>Žalsvai (gelsvas) geltonas</i>	20 (45,5 proc.)	24 (54,5 proc.)	44
<i>Pilkšvai (žalsvas) žalias</i>	32 (76 proc.)	10 (24 proc.)	42
<i>Pilkšvai (rusvas) rudas</i>	16 (59 proc.)	11 (41 proc.)	27
<i>Gelsvai (rusvas) rudas</i>	64 (56 proc.)	50 (44 proc.)	114
<i>Žalsvai (rusvas) rudas</i>	18 (72 proc.)	7 (28 proc.)	25
Iš viso:	286 (70 proc.)	123 (30 proc.)	409 (100 proc.)

2A LENTELĖ. Paprastasis ir sudėtiniai spalvos pavadinimai

Spalvos pavadinimas (visomis linksnių ir giminių formomis)	Junginyje	Sakinyje (daiktavardiškai, predikatiškai)	Pavyzdžių skaičius
<i>Chaki</i>	91 (95 proc.)	5 (5 proc.)	96
<i>Rusvai žalsvas</i>	4 (80 proc.)	1 (20 proc.)	5
<i>Rusvai žalias</i>	4 (80 proc.)	1 (20 proc.)	5
<i>Pilkšvai žalsvas</i>	20 (83 proc.)	4 (17 proc.)	24
<i>Pilkšvai žalias</i>	12 (67 proc.)	6 (33 proc.)	18
<i>Žalsvai rusvas</i>	9 (82 proc.)	2 (12 proc.)	11
<i>Žalsvai rudas</i>	9 (64 proc.)	5 (36 proc.)	14
<i>Gelsvai rusvas</i>	24 (67 proc.)	12 (33 proc.)	36
<i>Gelsvai rudas</i>	40 (51 proc.)	38 (49 proc.)	78
<i>Pilkšvai rusvas</i>	7 (58 proc.)	5 (42 proc.)	12
<i>Pilkšvai rudas</i>	9 (60 proc.)	6 (40 proc.)	15
<i>Rusvai gelsvas</i>	17 (71 proc.)	7 (29 proc.)	24
<i>Rusvai geltonas</i>	20 (74 proc.)	7 (26 proc.)	27
<i>Žalsvai gelsvas</i>	14 (54 proc.)	12 (46 proc.)	26
<i>Žalsvai geltonas</i>	6 (33 proc.)	12 (67 proc.)	18
Iš viso:	286 (70 proc.)	123 (30 proc.)	409 (100 proc.)

3. CHAKI JUNGINYJE IR SAKINYJE

3.1. DLKT pavyzdžiuose *chaki* vartojamas žodžių junginio ir sakinio lygmeniu. Rastas vienas sakinyje, kur daiktavardiškasis *chaki* vartojamas „tokios spalvos audinys“ reikšme. Toks 1-o sakinio *chaki* kaip pagrindinis DJ žodis prisijungia priklausomąjį – derinamąjį dalyviu reiškiamą atributą (išblukęs). Daiktavardiškai *chaki* vartojamas ir 2-ame sakinyje, kur reikia, kaip bus matyti toliau, vieną iš maišytų spalvų. Būdvardiškasis *chaki* predikatyvu eina 3–5 sakiniuose. Čia iš minimalių kontekstų ryškėja semantiniai skirtumai: 3-io sakinio *chaki* yra „rusvai žalsvas“ arba „rusvai žalias“,

2-o sakinio – susijęs su „geltonas“, arba aukso spalva²⁷, 4-o sakinio – su smėlio spalva, o 5-o sakinio *chaki* reikšmė be platesnio konteksto lieka neaiški (angl. *vague*) (žr. toliau).

1) *Belangė požemio salė – grotuotos ventiliacijos angos, metaliniai aparatų korpusai, prie jų palinkusios karininkų nugaros. Mirgančios skalės. Išblukęs chaki. Šalia aparatų ant stalų padėtos uniforminės kepurės su įsegtais plaktuko ir replių ženklais, ant galvų – ausinės.*

2) *Ypač madinga derinti kelis vienos spalvos tonus, pavyzdžiui, chaki su geltona. Beje, kaklaraištį žaisminga asmenybė išvis gali pakeisti skarele.*

3) *Uniformoje vyravo angliško sukirpimo modelis. Pagrindinė uniformos spalva buvo chaki. Munduras išsiskyrė stačia apykakle, prie kurios buvo prisiūti medžiaginiai trikampiai.*

4) *Spalvų spektras oreivėms [–] dangiška žydra, vakaro žaros rausva, debesų balsva, persikų kremu, smėlio (chaki).*

5) *Beveik dingo ilgi ir klasikiniai švarkai. Dabar madingi trumpučiai, iki juosmens ar vos ilgesni. Pačios madingiausios spalvos – „chaki“, plytų ir balta. Ši informacija pravers ramaus stiliaus mėgėjoms.*

Didžioji dalis DLKT rastų sakinių (91, arba 95 proc.) yra tokie, kur *chaki* yra priklausomasis DJ žodis, t. y. vartojamas atributiškai. Mažuma iš jų (4 sakiniai iš 91, arba 4 proc.) yra tokie kaip 6–7 sakiniai, kur būdvardiškasis *chaki* eina daiktavardžio *spalva* priklausomuoju žodžiu, o visas DJ (*chaki spalvos*) eina predikatyvu.

6) *Viskas blankių, į akis nekrentančių spalvų, net ir kuprinė – šiaip jau jos dažniausiai ryškios, o šito žmogaus ji buvo kariškos „chaki“ spalvos (plg. šito žmogaus kuprinė buvo rusvai žalsva / chaki), nuo ilgo naudojimo dar ir pasidengusi nelygiomis rudomis dėmėmis, panašiomis į kamufliažines.*

7) *Aš visą laik maniau, kad jie [Daltono marškiniai] chaki spalvos (plg. Daltono marškiniai yra chaki), kaip kariuomenės marškiniai, kol pamačiau, kad jie pasiūti iš sunkaus kiniško šilko arba plonos flanelės ir todėl suteikdavo tokį rudą atspalvį.*

²⁷ Geltonas – *kuris aukso spalvos*, pvz., kiaušinio trynys, vaškas geltonas (DŽ_e); *kuris aukso, saulės spalvos* (LKŽ_e).

Plg.: geltonas – *vėdryno spalvos* (SŽ_e).

Daugumą tiriamų pavyzdžių sudaro 8–15 tipo sakiniai (58 sakiniai iš 91, arba 64 proc.). 8–12 sakiniuose galima kalbėti apie daiktavardžio *spalva* kilmininko pleonastinę vartoseną daiktavardiniame junginyje: daikto, žymimo daiktavardžiu *uniforma*, *motociklai*, *sienos* ir pan., *spalva* gali būti pasakoma ir *chaki*. Tokią variantišką vartoseną pagrindžia 16–18 sakiniai, kurių yra 24 iš 91 turimų, arba 26 proc. Iš 13–15 sakinių aiškėja, kad *chaki* kaip spalvos pavadinimo vartoseną yra išplėsta (angl. *extended*); jis vartojamas su gyvus arba abstrakčius daiktus žyminčiais daiktavardžiais (žr. toliau).

8) *Stovykloje buvo griežtai uždrausta siūdintis civilinius drabužius. Krautuvejė nebuvo **chaki spalvos medžiagos*** (plg. *nebuvo chaki medžiagos; medžiaga buvo chaki*).

9) *Karo tvaikas ir **chaki spalvos uniformos** – Makedonijos kasdienybė.*

10) *Mažiausieji pūtė klarnetus, fleitas, saksofonus, vyresnieji gaudavo lėkštes ir būgnus. Jie vilkėdavo uniformą: **chaki spalvos švarkelis**, mėlynos kelnės ir kepurė su snapeliu. Svajojau būti vienu iš jų.*

11) *Sunkvežimiai su pageltusiais laikraščiais užklijuotais numeriais, gabenantys maskuojamais tinklais apdengtą amuniciją, tempiantys puspatrankes ir lydimi **chaki spalvos motociklų*** (plg. *lydimi chaki motociklų*).

12) *Šefas, žiūrėdamas į skaldos krūvą, linktelėjo. Skubiai atidariau duris ir dirstelėjau. Niūrios **chaki spalvos sienos*** (plg. *niūrios chaki sienos*), *stalas, rašomoji mašinėlė, spinta... – Kaktuso nėra!!! – surikau išsigandusi.*

13) *Prisiminkime, kaip išpopuliarėjo fašizmas po 1929 metų krizės. Mums reikėtų tikro karo. Šis brangiai kainuojantis **chaki spalvos dalykas*** (plg. *chaki dalykas*) *dažniausiai „sustiprina“ ekonomiką, nes po sugriovimų būtinai ateina metas, kai tenka viską atkurti.*

14) *Man pro ašaras visa ši grėsminga **chaki spalvos vilkstinė*** (plg. *chaki vilkstinė*) *ima atrodyti kaip koks klaidus tinklas, siaubingas žaliai juodas roplys, raizgyte apraizgęs ir smaugiantis tyriausią pasaulyje šalį.*

15) *Tai ką, pas jas? Pirmyn! Štai ir aikštė, jau matau sėdinčius prie rotušės. Man darosi juokinga, nes matau prie manųjų prisėdusį **chaki spalvos ilgaplaukį*** (plg. *chaki ilgaplaukį*) – *pradedantį hipį dvidešimtojo amžiaus pabaigoje? Kad jis žinotų, koks yra juokingas! Niekis.*

16) *Savo ekstravagantiškais gestais ir retorika, arabišku galvos dangalu, amžinai neskusta barzda, nepriekaištingai išlyginta **chaki uniforma** ir amžinai už juostos užkištu pistoletu J. Arafatas buvo puikus palestiniečio saviraiškos įvaizdis.*

17) – *Neišsigąsk, mano vardas Krategis. – Kas miega? – Vaisius. Atsigręžusi pamačiau vyriškį, **chaki juosta** susiveržusį juosmenį. – Esu tavo tėvo bičiulis, – pridūrė po valandėlės.*

18) *Robertas Lengdonas nusprendė, jog ši diena, matyt, bus nesibaigiančių siurprizų diena. Besileidžianti kopėtėlėmis iš sraigtasparnio **chaki šortais** ir balta berankove palaidinuke apsvilkusi Viktorija Vetra nė iš tolo nebuvo panaši į sausą ir akademišką fizikę, kokią jis tikėjosi išvysti.*

Kitokia situacija, kai nekaitomas *chaki* eina predikatyvu. Iš 3–5 sakinių buvo matyti, kad jis vartojamas, kai subjektas pasakomas daiktavardžio *spalva* vardininku. *Chaki* galėtų eiti ir antriniu predikatyvu, pavyzdžiui, *Matei, suknelę ji visgi nusipirko chaki* (plg. *rusvai žalią*), t. y. suknelę ji visgi nusipirko, visgi ji buvo *chaki*. Būdvardžio *chaki* predikatyvas daugiau ar mažiau ribojamas, kai subjektu kaip jo derinimo davikliu eina kitus nei audinį ar siuvinį iš jo (konkrečius ar abstrakčius, dirbtinius ar natūralius) daiktus žyminčio daiktavardžio vardininkas, plg.: *?Niūrios kambario sienos buvo chaki; *Karas yra chaki; *Prisėdęs ilgaplaukis buvo chaki; *Kerpės yra chaki*. Tokiais atvejais (pagal 6–7 sakinių pavyzdį) predikatyvas galėtų būti reiškiamas daiktavardiniu junginiu *chaki spalvos*, plg.: *Niūrios kambario sienos buvo chaki spalvos; Karas yra chaki spalvos; Prisėdęs ilgaplaukis buvo chaki spalvos* (t. y. apsirengęs *chaki* drabužiais ir (arba) nusidažęs plaukus *chaki* spalva). Tokio tipo pavyzdžių DLKT nerasta.

Iš to, kas apie *chaki* sakyta, aiškėja, kad dabartinėje lietuvių kalboje šis spalvos pavadinimas dažniausiai vartojamas būdvardiškai. Būdvardiškasis *chaki* paprastai eina daiktavardžio atributu. Tais atvejais, kai daiktavardiniame junginyje pasakoma audinio, siuvinio spalva, ji gali būti reiškiamą variantiškai: dažniau kaip *chaki spalvos*, rečiau – *chaki*. Visais kitais galimos vartosenos atvejais spalva pasakoma junginiu *chaki spalvos*.

3.2. DLKT medžiaga leidžia teigti, kad dabartinėje lietuvių kalboje būdvardis *chaki* reiškia ir kitą nei rusvai žalsvą spalvą. Nuošalyje palikus be platesnio konteksto nelabai aiškius atvejus (pvz., 5, 17–18 sakinius), tai pagrindžia semantiniai ir (arba) struktūriniai 3, 6–7, 9–10 ir 2, 19–23 sakinių skirtumai. Paprastai *kariška chaki* (žr. 6-ą sakinį) ar *uniformos chaki* (žr. 3-ią sakinį) suvokiama kaip rusvai žalsva arba rusvai žalia. Tokia tipiška, tarkim, žalia *chaki*, kaip aiškėja iš 19–20 sakinių konteksto, skiriama nuo kitos. Galima manyti, kad ta kita *chaki* – tai (švelni) rusvai

geltona ir (arba) gelsvai (žalsvai) ruda. Tokias spalvas matyti leidžia sakiniuose vartojami: *smėlio*²⁸ (plg. 20–21 sakinius), *rusvas chaki* (žr. 22-ą sakinį), *gelsvai žalsvai auksinė* (žr. 23-ią sakinį), *moliūgų švelnūs chaki* (žr. 24-ą sakinį), ir galima spalvų pavadinimų koreliacija, pavyzdžiui, su 25–26 sakiniiais (žr. toliau). Čia matyti, kad, skirtingai nei 2-ame sakinyje, 23-iaame sakinyje *auksinis* yra veikiau „geltonas“ antonimas (plg. **gelsvai žalsvai geltona*), o pagal pagrindinę spalvą, pasakytą sudėtiniame spalvos pavadinime (pvz., *gelsvai rusvas*), *rusvas chaki* 22-ame sakinyje gali būti suprantamas dvejopai: kaip gelsvai rusvas ir žalsvai rusvas. *Chaki* pavasario spalva 23-iaame sakinyje galėtų būti suvokiama kaip gelsvai žalsvai rusva. 24-o sakinio prieskoninių augalų atspalvį, pasakytą kaip *moliūgų švelnūs chaki*, galima „matyti“ pagal daiktavardžio *moliūgas*²⁹ spalvą: kaip gelsvą arba maišytą iš gelsvos, rusvos, rausvos spalvą (plg. *švelnus moliūgo spalvos chaki*). Pagrindo teigti, kad dabartinėje lietuvių kalboje *chaki* turi ir kitą – plačiąją prasme „rudas“ reikšmę, toliau bus ieškoma ir nagrinėjant kitus žodynuose minimus sudėtinius *chaki* pavadinimus.

19) *Venk rausvų. Akis gražink „Mocca“ kavos, kareiviškos uniformos žalumo ar chaki spalvų šešėliais* (plg. *gražink chaki šešėliais*). *Raudonomis sruogelėmis pagyvoink plaukus.*

20) *Akimirką jo kūną pusiau kaip baltą kirminą perskyrė chaki spalvos smėlis ir žalios pakrantės bangelės. Paskui jis visiškai iššliaužė iš žalumos ant chaki spalvos ir pasimetė tarp tuzino kitų kirminų, kurie raičiojosi ar tiesiog drybojo tarp jūros ir dangaus.*

²⁸ Peržiūrėtų 1084 DLKT sakinių pagrindu preliminariai, t. y. be išsamaus tyrimo, būtų galima teigti, kad *smėlio* spalva – iš baltos per (gelsvą) geltoną pereinanti į (rusvą) rudą arba į (pilkšvą) pilką. Plg.:

Todėl vėsesnę dieną, kai papučia gaivus vėjelis, galima užsimiršti ir pamanyti, kad esi Baltijos pajūryje – toks pats baltas smėlis, toks pats bangų ošimas, tokia pati lėkšta pakrantė.

Net pačiomis karščiausiomis dienomis čia nėra didesnės grūsties, poilsiautojus vilioja švarus gelsvas smėlis.

Paplūdimyje nesunku susirasti jaukių ramių vietelę, iš kurios, kad ir kur pažvelgsi, matosi tik beribė jūra ir geltonas smėlis.

Po nesuardyto alkavietės sluoksnio lopiniais, buvo aptikti piliakalnio kultūrinio sluoksnio pėdsakai – rusvas smėlis su akmenukais. Šis kultūrinis sluoksnis buvo iki 15 cm storio, tačiau labai retas, mat jis buvo perpustytas.

Sluoksnis nutrūko vakariniame gale, ties buvusiu kalno nuošliaužos vieta – ten jo bebuvo tik labai menkos žymės.

Rudas smėlis, kuris žymėjo buvusį kultūrinį sluoksnį, tebuvo tik iki 10 cm storio.

Įsivaizduokime Nemuną ties Kaunu. Ant kranto, krūmuose, pilna šiukšlių, smėlis pilkšvas, nešvarus ir dvokiantis. Žmonės tokia vandenyje nesimaudo, gyvuliai jo negeria.

Daug kur 4A horizontas nesiskyrė nuo 4 horizonto, jis buvo ryškesnis tik ploto šiaurinėje dalyje. Horizontą sudarė pilkas su angliukais smėlis, tamsesni molio ploteliai.

²⁹ Peržiūrėtų 533 DLKT sakinių su *moliūgas* pagrindu preliminariai būtų galima sakyti, kad *moliūgo* spalva – iš gelsvos (plg. *sviestinis moliūgas*), geltonos per oranžinę pereinanti į raudoną. Plg.:

Jo akių plyšiai tapo įstriži ir tiek susiaurėjo, kad pačių akių visai nesimatė, veidas suapvalėjo, pasidarė panašus į geltoną moliūgą.

Geltonskruostis moliūgas – mėgstantiems ramų gyvenimą, šiltą židinį.

Padažą jis galės padaryti iš marinuotų alyvuogių ir pipirų. O česnakų jis turi. – Paimsiu jį, – rodydamas į oranžinį moliūgą tarė eunuchas. – Jei turi, dar keletą porų.

Tavo veidas – tarsi paprasčiausias rausvas moliūgas, kuris rodo viską.

Mažytis raudonas moliūgas. Didesnis raudonas gumbuotas moliūgas. Trys dideli tašyto akmens pavidalo moliūgai arba galvos.

21) (=4) *Spalvų spektras oreivėms [-] dangiška žydra, vakaro žaros rausva, debesų balsva, persikų kremu, smėlio (chaki).*

22) *Tai buvo labai keista, nes kiek jį pažįsta, išskyrus laiškinių uniformą, Breto garderobe buvo tik rusvos chaki spalvos ir rusvai gelsvos spalvos polo stiliaus marškinėliai (plg. buvo tik rusvi chaki marškinėliai).*

23) *24 karatų chaki pavasario spalva: gelsvai žalsvai auksinė.*

24) *Prieskoninių augalų atspalviai: cinamono ir paprikos, miško žalumos ir aukso rūdžių, sodriai raudona ir moliūgų švelnūs chaki, kupranugario vilnos ir lašišos atspalviai, medžio žievės rudumo, pergamento gelsvumo ir ochros blyškumo.*

25) *Rišlus smėlis. B2 55–64 cm – gelsvai rusvas, bestruktūris, birus, riedulingas, neryškiai pereinantis į kitą horizontą rišlus smėlis. B3 64–94 cm – rusvai gelsvas, bestruktūris, birus, ryškiai pereinantis į kitą horizontą smėlis. B4 94–112 cm – tamsiai rusvas, birus, bestruktūris, riedulingas.*

26) *Smėlis buvo toks baltas! Braitporte – ten, kur buvo mūsų namai, smėlis paprastai būdavo purvinos rusvai gelsvos spalvos (plg. purvinos chaki spalvos). Čia smėlis priminė miltus. Einant mano pėdos klimpo į jį.*

Toliau aptariamas chaki ir plačiąja prasme žalios (t. y. apimančios ir žalsvą) santykis, t. y. chaki ir rusvai (žalsvas) žalias bei pilkšvai rusvai (žalsvas) žalias sinonimiškumas ir skirtumai. Atsižvelgiant į chaki reikšmes kitų kalbų žodynuose, chaki spalva suprantama plačiau: ji apima skirtingo sodrumo vyraujančias spalvas.

4. SPALVOS PAVADINIMŲ KORELIACIJA SAKINYJE IR ŽODŽIŲ JUNGINYJE

4.1. Spalvos pavadinimų: rusvai žalias, pilkšvai rusvai žalias ir chaki, koreliacija sakinyje ir junginyje

4.1.1. Remiantis BŽ^e, spalvų pavadinimai chaki ir rusvai žalsva yra sinonimiški. DLKT rasti 5 sakiniai su rusvai žalsvas, tiek pat – su skirtingomis rusvai žalias formomis (žr. 2 lentelę). Šie sudėtiniai spalvos pavadinimai vartojami atributiškai (žr. 27–31 sakinius) arba predikatiškai (žr. 32–33 sakinius). Iš sakinių aiškėja, kad sudėtinį chaki spalvos pavadinimą rusvai žalias ne visada galima pakeisti paprastuoju chaki. Jie gali būti vartojami pramaišui, kaip variantai, kai spalvos

reikšmės būdvardžio derinimo daviklis yra dirbtinį daiktą žymintis daiktavardis (plg. 27–29 sakinius). Kitais atributinės ir predikatinės vartosenos atvejais *rusvai žalias* veikiau koreliuotų su daiktvardiniu junginiu *chaki spalvos* (plg. 30–33 sakinius). DLKT tokių pavyzdžių, kaip *chaki spalvos karosas*, *karosas yra chaki spalvos* arba *ilgas chaki spalvos vaiskotis*, *vaiskotis – ilgas*, *chaki spalvos*, nėra (plg. 20, 23–24 sakinius). Paprastojo *chaki* vartosena yra ribojama, kai kalbama apie natūralius daiktus. Taigi dažniausiai *chaki* suvokiama kaip tokia rusvai žalia, kuria žmogus gali ką nu(si)dažyti (dar plg. 34-ą sakinį), o *chaki* ir *rusvai žalias* yra sinonimai, kai reiškia dirbtinio daikto spalvą (dar žr. toliau).

27) *Mama atsiduso ir nurinko nuo stalo likusius indus. – Ne, NESTA. Žinau, kad sunku, tačiau, kol reikalai nesusitvarkys, nieko nebus. Puikiai josi su **rusvai žalsvomis kelnėmis** (plg. *chaki kelnėmis*) ir marškinėliais. – Taip nesąžininga.*

28) *Laisvas devintojo dešimtmečio bankininko kostiumo siluetas atnaujintas naudojant rafinuotus audinius. Odiniai švarkai, **rusvai žalios spalvos kelnės** (plg. *chaki kelnės*), priglundę siluetai, šiugždantys balti marškiniai derinami su gausiai margintais kaklaraiščiais.*

29) *Gražios ir masinės scenos. Tikrai žavū, kad dailininkas sugebėjo iš trijų spalvų padaryti bent **trisdešimt rusvai žalsvų atspalvių** (plg. *trisdešimt chaki atspalvių*). Ką gi, linkiu „Krontai“ sėkmės ir tolimesnio išradingumo.*

30) *Milda eina upės skardžiu žiūrėdama į **rusvai žalią vandenį** (plg. ?žiūrėdama į *chaki vandenį*, bet: žiūrėdama į *chaki spalvos vandenį*), upės skardis lėkštėja, leidžiasi į drėgną pievą, ir mergaitė įbrenda į ajerus.*

31) *Į mane įsismelkia siaubas. Didžiulės baltos akys išsipūtusios ir iššokusios, kaip didžiulės pilnatys abipus šnipo. O DIEVE! Vandenį tekšnoja milžiniški [pabaisos] čiuptuvai, jie tiesiasi tolyn ir viršun, **rusvai žalsvi** ir glitūs (plg.: *pabaisos čiuptuvai*, *chaki ir *glitūs*, bet: *pabaisos čiuptuvai*, *chaki spalvos* ir *glitūs*), nusagstyti čiuptuvais, jis jais mojuoja, taškosi, kelia sūkurį. Mus įsuka tas sūkurys. Mėginu šaukti.*

32) *Paprastojo karoso kūnas aukštas, iš šonų suplotas, žvynai stambūs. Šonai paprastai auksinės spalvos. Nugara išsigaubusi, tamsi, **rusvai žalsva** (plg.: **karoso nugara – tamsi*, *chaki*, *karoso nugara – tamsi*, *chaki spalvos*). Durpinguose vandenyse karosai būna tamsesni.*

33) *Vartojamos šviežios ir perdirbamos. Ant jaunų šakų vaisinės kekės ilgos, ant senų vidutinio ilgumo. Kekės ašis plona, išlinkusi. Vaiskotis ilgas, rusvai žalias* (plg.: *vaiskotis – ilgas, chaki, bet: chaki spalvos), plonas.

34) *Reakcija su koncentruota sulfato rūgštimi, 96 proc. etanoliu ir 10 proc. geležies (II) sulfato tirpalu – tirpalas nusidažė rusvai žalia spalva (saponinai)* (plg. ?tirpalas nusidažė rusvai žaliai; nusidažė chaki spalva, bet: nusidažė žaliai, *nusidažė chaki).

4.1.2. Apibrėžiant *chaki* rusų ir lenkų žodynuose greta rusvos ir žalios minima pilkšva. DLKT pavyzdžių, kur būtų vartojami junginiai *pilkšvai rusvai žalia*, *rusvai žalia su pilku* ar pan., nerasta. Tačiau esama tokių, kaip 35–37 sakiniai, kur vartojamos skirtingos *pilkšvai žalios* formos leistų šį spalvos pavadinimą sieti su *chaki* (plg. DSJP_e). Kitaip sakant, jei uniformos spalva, kuri tipiškai suvokiama kaip *chaki*, yra ir pilkšvai žalsva, galima manyti, kad pilkšva yra (gali būti) viena iš *chaki* atspalvių ir taip pat įeina į žalios *chaki* diapazoną. Kita vertus, galimybė pilkšvai žalsvą priešinti su rusvai žalsva rodo jas esant skirtingus žalios atspalvius, plg.: *Vyras vilkėjo ne pilkšvai žalsvą, bet rusvai žalsvą – chaki uniformą*, ?*Vyras vilkėjo ne rusvai žalsvą, bet pilkšvai žalsvą – chaki uniformą*³⁰ (dar žr. 38-ą sakinį). Dabartinės lietuvių kalbos vartotojai skiria *chaki* ir alyvuogių³¹ žalią, t. y. rusvai žalią ir pilkšvai žalią (plg. 39–42 sakinius).

35) *Žinojau, kad esu nugalėta. Pasukau atgalios. Gėlės linkčiojo tarsi linksmi pažįstami vaikučiai, kol vežiau jas į prieškambarį. Jaučiausi kvailai su pilkšvai žalia savanorės uniforma* (plg. *chaki savanorės uniforma*) ir nereikalinga, ne taip kaip gydytojai ir slaugės – baltomis – ar net valytojos – rudomis – uniformomis.

36) *Uniforma – iš kamufliažinio piešinio audinio. Trikotažiniai marškinėliai, megztinis, beretė ir žieminė trikotažinė kepuraitė – neryškios pilkšvai žalsvos spalvos* (plg. *neryškios chaki spalvos, neryški chaki*), *avalynė ir diržas – juodi*.

³⁰ Plg. „Офицерский зеленый [–] темный серо-оливковый“ (Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 164). „Отенок весны [–] светлый голубовато-зеленый или нежнооливковый“ (t. p.: 154). „Оливковый [–] цвета спелых оливок или пареной травы, желтозеленый (t. p.: 122, plg. 81).

„Olive [–] the yellowish-green colour of unripened olives. <...> Olive drab [–] the olive green of US army uniforms“ (DC 2003: 278).

³¹ Plg. dar *alyvuogių juodą* DLKT sakinyje *Pamilome mergaitę nuo tos akimirkos, kai ją pamatėm. Jos plaukai spindėjo, o akys buvo juodųjų alyvuogių spalvos*. – Betės šeimoje buvo prieštaraujančių mūsų sprendimui, – pasakojo Loidas.

37) *Iš visko – iš to jauno vyro balso, ypač iš balso, laikysenos, iš kieta, tarsi išdrožto veido, tai kas, kad gražaus, pagaliau net iš **pilkšvai žalsvo** jo **švarko** (plg. iš jo *chaki švarko*) – sklido kažkokios bangos, kokių nelabai pageidaujame. Su tokiais žmonėmis, kaip va šis, nei pasiginčysi, nei pasiderėsi.*

38) *Kulka buvo kulka, nuo kurios galėjai išsisukti arba ją gauti, o dvi pusės stovėjo viena prieš kitą, pažymėtos savo spalvomis – raudona ir juoda arba **chaki** ir **pilkai žalia**, be dviprasmybių, ar bent anuomet taip atrodė.*

39) *Kuo tamsesnis jos atspalvis, tuo ilgiau bus ginami savi interesai. **Alyvuogių žalia** yra žalios ir pilkos mišinys, todėl manoma, kad skatina išdavystę, apgaulę ir saviapgaulę, nenuoširdumą. Ir norą ieškoti kaltų.*

40) *Oda balta į melsvumą, kartais su **pilkai žalsvu alyvuogių atspalviu** (pietietiškas tipas), akys tamsiai rudos ar mėlynos, pilkšvai melsvos, pilkos, turkio ar riešuto spalvos.*

41) *Jašimas jau kvėpavo tolygiai. Žvakių šviesoje jis stebėjo jauną graikę tiesia kakta ir **alyvuogių spalvos veidu**. Palinkusi virš dubens ji įnikusi be garso dirbo.*

42) *Nuo obuolių ant lovos, prie pat pagalvės, nukrinta **du pilkšvai žali šiengaliai**³². – Kieno obuoliai? – klausia motina. – Petrienė davė. Žali, bet gardūs.*

Tai, kad tarp alyvuogių ir *chaki* žalios esama pereinanųjų atvejų, t. y. pilkšva, rusva, žalsva gali būti sumaišytos, rodo 43-iam sakinyje vartojamas daiktavardinis junginys *pilkšvai žalsva jos nugarėlė* ir liepsnelės nugaros palyginimas su eglės žievės spalva. Iš 3-io paveikslo matyti, kad sakinyje minima liepsnelės nugarėlė iš tikro yra pilkšvai rusvai žalsva.

43) *Tik liepsnelė vis traukia ir traukia savo nesudėtingus posmus. Tupi ji kur nors ant sausos eglės šakos. Iš karto šios čiułbuonėlės nepastebėsi, nes **pilkšvai žalsva jos nugarėlė** panaši į eglės žievę. Bet štai atsisuko į mus – ir prieblandoje suliepsnojo jos ugniaspalvė krūtinėlė. Tikra gyva liepsnelė.*

³² Plg. šieno spalvą anglų kalboje. „**Hay** [-] a light olive green“ (DC 2003: 198). „**Olive green** [-] a colour similar to olive“ (DC 2003: 278).

3 PAV. Liepsnelės ir eglės žievės spalva

Kalbant apie *chaki* dabartinėje lietuvių kalboje, aktualūs tampa ir 44–46 sakiniai. Šiuose sakiniuose alyvuogių spalvos pavadinimą *pilkšvai žalias* keičiant į *chaki spalvos* matyti su semantiniu junglumu (*natūralus* ar *dirbtinis daiktas*) susiję pokyčio ir laikinumo kriterijai. Tam tikros aplinkybės gali pakeisti (pakeičia) prigimtine natūralaus daikto spalvą; ji tarsi perdažoma, interpretuojama kaip labiau dirbtinė. Tipiškai Atlanto vandenynas (ar kitas vandens telkinys) yra (suvokiamas) mėlynas, pilkšvai žalia spalva jis „nusidažo“ tam tikromis aplinkybėmis, pavyzdžiui, 44-ame sakinyje prieš audrą, siaučiant audrai (plg. *Ankstyvas ruduo nudažė (žalias) pievas chaki spalvomis*; dar žr. 30 sakinį). Panašiai galėtų būti su blyškios aušros spalva 45-ame sakinyje: skirtingu laiku ryte (rytais) skirtingose vietose aušra (gali būti) matoma skirtingomis spalvomis ar spalvų atspalviais, t. y. pilkšvai žalsva nėra tipiška ir pastovi aušros spalva; ji kinta. Jei taip, tada pokyčio ir laikinumo kriterijai leidžia ir Irenos akis 46-ame sakinyje (pa)matyti *chaki spalvos*, pavyzdžiui, *Nuo vaikystės Irenos akys buvo (pilkšvai) žalios, o dabar tapo chaki spalvos*; *Iš laimės (pilkšvai) žalios Irenos akys pasidarė chaki spalvos* (plg. *nusidažė chaki spalva*), bet *?Nuo gimimo Irenos akys yra chaki spalvos*; *?Irena gimė chaki spalvos akimis*³³.

44) *Sapne Rikiui rodėsi, kad pilkšvai žali Atlanto vandenys*³⁴ (plg. **chaki Atlanto vandenys, chaki spalvos Atlanto vandenys*), *tokia spalva nusidažę prieš audrą, kilo vis arčiau mašinos kaip potvynio banga, ir jis kaip pasiutęs mėgino atidaryti dureles.*

³³ Dar plg.: *Viršutinė* [plačiosios platužės, t. y. kerpės] *lakštų pusė* [yra] *rusvai ar pilkšvai žalsva* (plg. *?plačioji platužė yra chaki spalvos*), *sudrėkusi ryškiai pažaliuoja* (plg. *sudrėkusi darosi chaki spalvos*). Cituojama iš: <https://www.delfi.lt/grynas/gamta/misku-savanoriai-kviecia-prisijungti-pazink-misko-kerpes-ir-samanas.d?id=63054274>.

³⁴ Plg. šios spalvos apibrėžtį rusų kalboje: „зеленый тайфун [–] серо-оливковый“ (Vasilevič, Kuznecova, Miščenko 2005: 151).

45) *Kai ėjau, buvo vos po septynių. Blyškioje pilkšvai žalsvoje aušroje* (plg. *blyškioje chaki spalvos aušroje*) *jie atrodė lyg karo pabėgėliai, išbalusiais veidais, paniurę rišo į pundus plaukiojančio cirko liekanas.*

46) *Į senatvę jos jau buvo kiek pablukusios, tačiau kaip gražiai turėjo šviesti jaunystėje! O Irenos akys buvo tik pilkšvai žalios* (plg. *buvo tik chaki spalvos, bet: ?Irenos akys visada buvo chaki spalvos*). *Vaitkus išsirangė iš mašinos ir pasilabino, atkištoje rankoje laikydamas tuos vaistus.*

4.2. Spalvos pavadinimų žalsvai rudas ir chaki koreliacija sakinyje ir junginyje

Pagrindo kalbėti apie žalsvai rudos, apimančios ir žalsvai rusvą, spalvos santykį su chaki duoda minėti latvių ir anglų kalbų žodynai.

Spėti, kad žalsvai ruda gali būti susijusi su chaki, leistų 47-as sakiny, kur spalvos požymis priskiriamas drabužiui, ir anksčiau minėta chaki ir rusvos koreliacija. Jei platesni nei turimi kontekstai tai patvirtintų, tada būtų galima kalbėti apie tai, kad 48–50 sakiniuose potencialų *chaki* riboja minėti semantiniai ir sintaksiniai kriterijai. 49-ame sakinyje vartojamą konstrukciją *mačiau jos didelės, žalsvai rusvas akis* būtų galima interpretuoti pagal 46-ą sakinį. Paprastai Indrės akis matau rusvas; šokdamas visai arti jos pamačiau, kad Indrės akys yra (atrodo) žalsvai rusvos. Kitoks, nei įprasta, akių spalvos (pa)matymas galėtų būti pasakytas konstrukcija *šokdamas visai arti pamačiau, kad Indrės akys yra chaki spalvos*. Dėl panašių semantinių priešasčių 50-ame sakinyje įmanoma pasakyti *chaki spalvos rankos* arba *nuo sakų rankos buvo chaki spalvos*. Be to, iš 51-o sakinio matyti, kad potencialų *chaki* (*spalvos*) vartojimą gali riboti ir kiti struktūriniai kriterijai: derinamaisiais ir nederinamaisiais pažyminiais išplėstas daiktavardinis junginys, kur būtų neaišku, su kuo *chaki* (*spalvos*) yra semantiškai derinamas (plg. *skendėdamas chaki spalvos aukštažolės* ar *skendėdamas chaki* (*spalvos*) *šviesoje*).

47) *Tai tau norėjo pasakyti panelė, su kuria tu gana trumpai šokai, nes jai dėl subtilių priešasčių tą vakarą buvo labai negera. Ji vilkėjo žalsvai rusvo atspalvio megztinį* (plg. *chaki atspalvio megztinį*) *bei rudus džinsus. Jos plaukai tamsūs, banguoti.*

48) *Driežai gyvena sausose, saulės šildomose vietose (stepėse, miškuose, kalnuose iki 1,5 km aukščio). Rusva arba žalsvai ruda (?chaki) driežo spalva gerai slepia jį tarp akmenų ir žolių. Driežai gyvena poromis, naktį slėpdamiesi urveliuose, po akmenimis, po kelmų žieve.*

49) *Arba šoku. Indrė grįžtelėjo į mane. Jos veidas – lygių, švelnių moteriškų bruožų – buvo visai arti, mačiau jos dideles, žalsvai rusvas akis* (plg.: *mačiau jos dideles, chaki akis; mačiau jos dideles, chaki spalvos akis) *po tamsiomis blakstienomis. – Tu graži, – pasakiau ir suėmiau jos pečius.*

50) *Net nežinau, kokio ši moteris amžiaus, galbūt jaunesnė už mano motiną ir vyresnė už senelę, rankos, kurias ji šluostosi į šiurkščią drobinę prijuostę, žalsvai rudos kaip pušies šakos* (plg. *rankos, kaip pušies šakos – chaki spalvos*), *prijuostė dėmėta nuo saku, ir blynai, kuriuos moteris varto pirštais, gailiai kvėpia medžiu...*

51) *Nusileidžiu kairiuoju daubos šlaitu, perbrendu upelį ir dešiniuoju šlaitu lėtai braunuosi aukštyn, skendėdamas žalsvai rusvoje aukštažolės, medžių lapijos ir krūmynų šviesoje* (plg. ?skendėdamas chaki (spalvos) aukštažolės, medžių lapijos ir krūmynų šviesoje), *klimpdamas pelkėtuose samanyuose, taškydamas gleivėtą dumblą ir ropodamas į šlaito viršų.*

4.3. Spalvos pavadinimų: *rusvai arba žalsvai geltonas, gelsvai rudas ir chaki*, koreliacija sakinyje ir junginyje

Apibrėžiant *chaki* latvių, lenkų, vokiečių ir anglų kalbų žodynuose minima *rusvai geltona* arba *gelsvai ruda*. Tai, kad lietuvių kalbos *chaki* turi panašią reikšmę, minėta 3.2 skyriuje. Pagal smėlio spalvos analogiją 52–56 sakiniuose vartojami sudėtiniai spalvos pavadinimai (gali būti) artimi paprastajam *chaki*, kurio atributinė arba predikatinė vartosena 57–61 sakiniuose negalima dėl minėtų semantinių kriterijų. Kita vertus, 62-ame sakinyje (plg. dar 39, 56 sakinius) matyti, kad, jei natūralaus daikto spalva suvokiama kaip nepastovi, ji gali būti reiškiamą junginiu *chaki spalvos*.

52) *Ramios rusvai gelsvos spalvos* (plg. *ramios rusvos chaki spalvos*) *kartais taip kvaitinamai sutviska auksu, kad net kvapą užgniaužia.*

53) *Raštai siluetiniai, visuomet vienspalviai, tamsūs, išdėstyti rusvai geltoname fone.*

54) *Esi šviesiaplaukė, vilkėjai gelsvai rusvą paltą, rankoje laikei tamsų „Bear beer“ maišelį.*

55) *Jis vilkėjo vadinamąją Palm Bičo eilutę, gelsvai rudos spalvos, elegantiškai pasiūtą, be abejo, labai brangią.*

56) *Tiesa, balta viršelio spalva per ilgą laiką virto gelsvai rusva.*

57) Tai iš esmės **rusvai geltonas šuo su juodu „balnu“**. Galva, kojos iki šlaunų ir alkūnės, žemutinė liemens dalis ir krūtinė yra rusvai geltona, o ausys tamsesnės rusvai geltonos spalvos.

58) Štai pakelėje plazdena **rusvai gelsvas taškuotas drugelis**. Atsitūpė ant keliuko – ir išnyko, nes sparnų apačia pilkšvai ruda kaip žemė.

59) Klevo mediena kieta ir tvirta. Ji yra gelsvai baltos arba **rusvai gelsvos spalvos**, labai gražios tekstūros, žvilganti. Iš klevo medienos gaminami baldai, muzikos instrumentai, dekoratyviniai dirbiniai.

60) Abiejų rūšių saliukių spalva būna balta, kreminė, auksinė, rausva, **žilai gelsvai ruda**, trispalvė (balta, juoda ir gelsvai ruda) ir juodai gelsvai ruda.

61) Metūgliai vidutinio ilgumo ir storumo, šiek tiek išlinkę. Jų žievė **gelsvai ruda, žalsvo atspalvio, su pilkšvu vaškiniu apnašu**, lenticelės smulkios, retos, rusvos. Lapiniai pumpurai vidutinio stambumo, kūgiški, atsilošę.

62) Iki doiejų mėnesių amžiaus jie būna pilkšvai žydri, mėlynakiai, nuo trijų mėnesių jų kailis įgauna pilkšvai sidabrinį atspalvį, o akys **pasidaro gelsvai rusvos**. Tikroji kailio ir akių spalva atsiranda tik aštuonių mėnesių amžiaus šuniukams. Yra trys šios veislės atmainos, kurios skiriasi tik kailiu.

Minėta, kad anglų kalboje *chaki* gali būti sinonimiškas junginiui *žalsvai gelsvai*. Įtraukti šią maišytą spalvą į potencialius *chaki* atspalvius mažų mažiausiai leistų 63-ias sakinytis, kur tipiškai su žalia koreliuojanti žolė (šiuo atveju, pieva) yra žalsvai gelsvos spalvos.

63) Užsitęsęs epizodas pažeidžia spektaklio struktūrą, bet pabaigoje ji vėl nuskaidrėja: čirpia *svirpliai, žalsvai gelsvame pievos fone guli dvi moterys*.

4.4. Spalvos pavadinimų *pilkšvai rudas* ir *chaki* koreliacija sakinyje ir junginyje

Kaimyninėje latvių kalboje *pilkšvai ruda* yra (gali būti) viena iš būdvardžio *chaki* reikšmių (žr. 4-ą paveikslą). Kalbėti apie panašią *chaki* reikšmę lietuvių kalboje leistų 64-o sakinio kontekstas ir 5-as paveikslas: žemės pilkšvai ruda gali būti artima smėlio atspalviams (žr. 28-ą išnašą; plg. 25-ą sakinį). Atsižvelgiant į tai, *chaki* darosi įmanomas 65–66 sakiniuose.

4 PAV. Pilkšvai rusva³⁵ ir ruda³⁶

5 PAV. Apatinės karpytūnės sparnų pusės spalva

64) Štai pakelėje plazdena rusvai gelsvas taškuotas drugelis. Atsitūpė ant keliuko – ir išnyko, nes sparnų apačia **pilkšvai ruda kaip žemė**. Jo sparneliai tokie keisti, lyg kas būtų juos grubiai iškarpęs. Todėl ir pavadintas karpytūne.

65) Žąsies plunksna atskleistoje knygoje. Gražiomis linijomis krinta rūbų klostės. Spalvos šaltos: mėlynas apsiaustas ir **pilkai žalias** (plg. alyvuogių spalvos) apatinis **drabužis pilkšvai rusvame** (plg. *chaki*) **fone**.

66) Vaizdas iš kitos kambario pusės, atsiveriantis į judrų, prigrūstą žmonių geležinkelio peroną, kur vyko atranka, ir toliau **dunksančius niūrius pilkšvai rudus plytų barakus** (plg. *dunksančius niūrius chaki plytų barakus*); visą tą reginį vainikavo metalinė arka su užrašu, kaip tik atgręžtu į čia: **ARBEIT MACHT FREI**.

³⁵ Spalvos paveikslėlis rastas per Google vaizdų naršyklės paieškos laukelyje įrašius *pilkšvai rusva*.

³⁶ Spalvos paveikslėlis rastas per Google vaizdų naršyklės paieškos laukelyje įrašius latviškai *pelēki brūns*.

Potenciali spalvos pavadinimų *pilkšvai rusva* ir *chaki* koreliacija 65–66 sakiniuose gražina prie be platesnio konteksto neaiškios reikšmės *chaki* vartosenos atvejų, pavyzdžiui, 67-ame sakinyje. Remiantis kalbos aiškumo, ekonomiškumo principais, paprastai kalbėtojai vengia tokios vartosenos. Gali būti ir taip, kad kalbos vartotojai „neaiškūs“ *chaki* atvejus interpretuoja pagal tipišką *chaki* spalvą – uniformos žalią.

Atsižvelgiant į visa, kas sakyta, aiškėja, kad plačiąja prasme *chaki* yra pereinamieji dviejų spalvų atspalviai. Pagal spalvos prototipą *žalia* ir *ruda chaki* atliepia *žolės* bei *žemės chaki*. Pastaroji apima straipsnyje minėtų smėlio atspalvių paletę (*rusvai gelsvą, gelsvai rusvą, pilkšvai rusvą, gelsvai žalsvai rusvą* ir pan.; plg. 68-ą sakinį), pirmoji – *žolės* atspalvius (*rusvai žalsvą arba žalsvai gelsvą*; plg. 69-ą sakinį).

67) – *Užėikite! – pakviečiau, ir į kambarį įėjo Badis Vilardas, rankoje laikydamas **chaki spalvos kepuraitę...***

68) *Pagaminta tinktūra – skaidri, **žalsvai gelsvai rudos spalvos** (plg. *chaki spalvos*), specifinio silpno kvapo, sutraukiančio kartoko skonio³⁷.*

69) *Apynių virkščios nupjaunamos ir džiovinamos. Tasmanijoje prie apynių plantacijų yra pastatytos specialios džiovyklos – išdžiūvę spurgai turi išlikti **žalsvai gelsvi**, nesubyrėję. Kodėl taip vertinamas apynys? Ar nėra kokio kito pakaitalo alui pagardinti?*

APIBENDRINIMAS IR IŠVADOS

Išnagrinėjus 96-is dabartinės lietuvių rašto kalbos pavyzdžius su *chaki* ir juos palyginus su potencialiais jo sinonimais 313-oje sakinių, paaiškėjo, kad šis būdvardis gali turėti „(švelni) (pilkšvai) rusvai žalia (spalva)“, „(švelni) pilkšvai (ir) ar žalsvai (ir) ar gelsvai ruda (spalva)“ ir „(švelni) rusvai arba žalsvai geltona (spalva)“ reikšmes. Pagal *žalias* ir *rudas* prototipą apibendrintai galima kalbėti apie pereinamuosius *žolės* ir *žemės chaki* atspalvius. Pagal smėlio atspalvių analogiją plačiau suvokiama *žemės chaki* skiriama nuo tipiškai su karinės uniformos spalva koreliuojančios *žolės chaki*.

---

³⁷ Plg. dar sakinį, kur dėl minėtų semantinių kriterijų *chaki* ribojamas: *Gelsvai, žalsvai, rusvų atspalvių samana* [t. y. riestalapė raguotė]. Cituojama iš: <https://www.delfi.lt/grynas/gamta/misku-savioriai-kviecia-prisijungti-pazink-misko-kerpes-ir-samanas.d?id=63054274>.

Chaki spalva pasakoma paprastuoju ir (arba) sudėtinu pavadinimu. Dabartinėje lietuvių kalboje šios spalvos pavadinimai vartojami ir variantiškai, ir opoziciškai. Tai susiję su konstrukcijos tipu ir (arba) semantiniu junglumu.

Paprastai *chaki* (*spalvos*) vartojamas su dirbtinius daiktus žyminčiais daiktavardžiais (*chaki uniforma, chaki spalvos sienos*), retai jungiasi su daiktavardžiais, pasakančiais natūralius daiktus (*chaki spalvos smėlis; chaki spalvos prieskoniniai augalai*). Pastarajai vartosenai įtakos turi laikinumo, pokyčio kriterijai (*Indrės akys atrodė / iš laimės pasidarė chaki spalvos, ?Nuo gimimo Indrės akys yra chaki spalvos; *Kerpės – chaki*). Semantinis sudėtinių *chaki* spalvos pavadinimų junglumas neribojamas.

Semantiškai *chaki* gali būti neaiškus. Sudėtinis spalvos pavadinimas – apibrėžtesnis, aiškesnis³⁸.

Dažniausiai būdvardis *chaki* eina atributu daiktavardiniame junginyje, retai – predikatyvu (*Nauja uniforma – chaki*). Predikatyvo pozicijoje dažnesnis *chaki spalvos* (*Sienos – chaki spalvos*).

Dabartinėje lietuvių kalboje *chaki* ir *chaki spalvos* gali būti vartojami variantiškai su dirbtinius daiktus žyminčiais daiktavardžiais (*chaki (spalvos) sienos*). Junginys *chaki spalvos* dažnesnis.

Skolinys *chaki* žengia pirmuosius įsitvirtinimo lietuvių kalboje žingsnius.

ŠALTINIAI

BŽ_e – *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas*: elektroninis variantas. Vyr. red. Danutė Liutkevičienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015. Prieiga internete: <http://bkz.lki.lt>.

CONCISE – *The Concise Oxford Dictionary*, Ninth Editon. Ed. Della Thompson, Oxford: Oxford University Press, 1995.

DC – *A Dictionary of Color*, Ian Peterson, 2003.

DLKT – *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*. Sudarė Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centras. Prieiga internete: <http://donelaitis.vdu.lt>.

DŽ_e – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vyriausiasis redaktorius Stasys Keinys, 7-as pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2012, XXVI, 969 p.; elektroninis variantas, 2015. Prieiga internete: www.lkiis.lki.lt.

---

³⁸ Apie spalvų *paprastųjų* ir *sudėtinių* pavadinimų *aiškus* ir *neaiškus* (angl. *transparent* resp. *vague*) gradaciją plačiau žr. Smith 2005 ir ten cituojamą literatūrą.

- DUDEN – *Deutsches Universalwörterbuch*, 6. Überarbeitete und erweiterte Auflage. Hrsg. Monika Schoch, Mannheim: Dudenverlag, 2007.
- DSJP_e – *Słownik języka polskiego*. Red. Witold Doroszewski. Prieiga internete: <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/lista>.
- DW – *Deutsches Wörterbuch*, 7. Vollständig neu bearbeitete und aktualisierte Auflage, Gerhard Wahrig. Hrsg. Renate Wahrig-Burfeind, München: Bertelsmann Lexikon Verlag, 2000.
- KP4 (L1) – *Kalbos patarimai 4. Leksika: Skolinių vartojimas (svetimybės, tarptautiniai žodžiai) (L1)*. Sud. Danguolė Mikulėnienė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
- KP4 (L1₂) – *Kalbos patarimai 4. Leksika. Skolinių vartojimas (leksikos skolinių sąrašas ir senųjų svetimybų sąrašas) (L1)*, 2-oji papildyta ir pataisyta laida. Sud. Danguolė Mikulėnienė, Aurelija Dvylytė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2013.
- LDOCE_e – *Longman Dictionary of Contemporary English Online*. Prieiga internete: <https://www.ldoceonline.com/>.
- LKŽ_e – *Lietuvių kalbos žodynas* (t. 1–20, 1941–2002): elektroninis variantas. Redaktorių kolegija: Gertrūda Naktinienė (vyr. redaktorė), Jonas Paulauskas, Ritutė Petrokienė, Vytautas Vitkauskas, Jolanta Zabarskaitė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (atnaujinta versija, 2008). Prieiga internete: www.lkz.lt.
- LLVV_e – *Latviešu literārās valodas vārdnīca* 1972–1996. 1.–8. Sēj. Aut. kol. Rīga: Zinātne, 1972–1996. Prieiga internete: <http://www.tezaurs.lv/llvv/>.
- LVV – *Latviešu valodas vārdnīca*. Red. Dainuvīte Guļevska, Irēna Rozenštrauha, Dorisa Šnē, Rīga: Avots, 2006.
- LVV_e – *Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots, 1987. Prieiga internete: <http://tezaurs.lv/>.
- MLVV_e – *Mūsdienu latviešu valodas vārdnīcas interneta versija* 2004–2014. Red. I. Zuicena, LU Latviešu valodas institūts. Šobrīd internetā pieejami šķirkļi, kas sākas ar A–Ļ. Prieiga internete: <http://www.tezaurs.lv/mlvv/>.
- NTSSRJ_e – *Новый толково-словообразовательный словарь русского языка*, Т. Ф. Ефремова, 2000. Prieiga internete: <http://efremova-online.ru/slovar-efremovoy/>.
- OXFORD_e – *English Oxford Living Dictionaries*. Prieiga per internete: <https://en.oxforddictionaries.com/definition>.
- SJP_e – *Słownik języka polskiego, ortograficzny, wyrazów obcych i słownik do gier w jednym*. Prieiga internete: <https://sjp.pl/>.
- SOJP_e – *Słownik ortograficzny języka polskiego*, Muza 2001, 2005, 2006 T. Karpowicz. Prieiga internete: <http://sloownikjp.pl/64727-khaki.html>.

- SRJ – *Словарь русского языка*, Сергей И. Ожегов, Москва: Русский язык, 1984.
- SRJ IV – *Словарь русского языка* 4. Ред. А. П. Евгеньева, Москва: Русский язык, 1988.
- SŽ_e – *Sinonimų žodynas*, 2-asis pataisytas leidimas. Antanas Lyberis, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015. Prieiga internete: www.lkiis.lki.lt.
- TSRJ2_e – *Толковый словарь русского языка*, Д. Н. Ушаков. Prieiga internete: <https://ushakovdictionary.ru>.
- TSRJ_e – *Толковый словарь русского языка*, С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. Prieiga internete: <http://ozhegov.info/slovar/>.
- TŽŽ1 – *Tarptautinių žodžių žodynas*. Ats. red. Vytautas Kvietkauskas, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.
- TŽŽ2 – *Tarptautinių žodžių žodynas*, ketvirtas pataisytas ir papildytas leidimas. Valerija Vaitkevičiūtė, Vilnius: Leidykla „Žodynas“, 2007.

LITERATŪRA

- Berlin B., Kay P. 1969: *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*, Barkeley: University of California Press.
- Biggam C. P., Hough C. A., Kay Ch. J., Simmons D. R., eds., 2011: *New directions in colour studies*, John Benjamins Publishing Company.
- Casson R. W. 1994: Russett, Rose, and Raspberry: The Development of English Secondary Color Terms. – *Journal of Linguistic Anthropology* 4(1), 5–22.
- Casson R. W. 1997: Color shift: evolution of English color terms from brightness to hue. – Hardin C. L., Maffi L., eds., *Color categories in thought and language*, 224–239.
- Florén H. 2005: *Colour terms. Interpretation of Linguistics Signs*, Falun: Högskolan Dalarna. Prieiga internete: https://www.academia.edu/12442008/COLOUR_WORDS_Interpretation_of_-_Linguistic_Signs_Degree_Thesis_
- Gritėnienė A. 2017: Vainiklapių spalvos ir atspalviai šiuolaikinėje lietuvių prozoje: balta ir juoda. – *Acta Linguistica Lithuanica* 76, 134–154.
- Gudavičius A. 2007: *Gretinamoji semantika*, Šiauliai: Bibliotheca actorum Humanitaricorum universitatis Saulensis.
- Gudavičius A. 2009: *Etnolingvistika (tauta kalboje)*, Šiauliai: Bibliotheca actorum Humanitaricorum universitatis Saulensis.

- Hardin C. L., Maffi L., eds., 1997: *Color categories in thought and language*, Great Britain: Cambridge University Press.
- Jakaitienė E. 1988: *Leksinė semantika*, Vilnius: Mokslas.
- Jakaitienė E. 2010: *Leksikologija*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Juzelėnienė S. 2001: *Būdvardžių semantika ir stilistika „XX amžiaus lietuvių poezijoje“: spalvų reikšmės būdvardžių konotacijos*. Daktaro disertacijos santrauka, Kaunas: Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas.
- Kazlauskaitė R., Ramanauskienė E. 2011: Naujieji spalvų pavadinimai lingvistinės pragmatikos požiūriu. – *Res Humanitariae* 10, 176–201.
- Maslova V. A. [Маслова Валентина А.] 2001: *Лингвокультурология*, Москва.
- Rakhilina E. V. 2007: Linguistic construal of colors: The case of Russian. – Maclaury R. E., Paramei G. V., Dedrick D., eds., *Anthropology of Color Interdisciplinary multilevel modeling*, 363–377.
- Rakhilina E. V., Paramei G. V. 2011: Colour terms: Evolution via expansion of taxonomic constraints. – Biggam C. P., Hough C. A., Kay Ch. J., Simmons D. R., eds., *New directions in colour studies*, 120–131.
- Roze A. 2005: *Krāsu nosaukumi: lingvistiskais aspekts latviešu valodā*. Promocijas darba kopsavilkums filoloģijas doktora grāda iegūšanai valodniecības zinātņu nozares latviešu sinhronās valodniecības apakšnozarē, Rīga.
- Roze A. 2018: Заимствованные слова – один из источников обозначений нюансов цвета в латышском языке. – *Acta Linguistica Lithuanica* 78, 216–242.
- Rutkovska K., Smetona M., Smetonienė I. 2017: *Vertybės lietuvių pasaulėvaizdyje*, Vilnius: Akademine leidykla.
- Smith J. J. 2005: Salience Counts: A Domain Analysis of English Color Terms. – *Journal of Linguistic Anthropology* 5(2), 203–216.
- Степанов J. [Степанов Юрий С.] 1997: *Константы: словарь русской культуры*, Москва: Школа „Языки русской культуры“.
- Ter-Minasova S. [Тер-Минасова Светлана Г.] 2000: *Язык и межкультурная коммуникация*, Москва: Слово.
- Vasilevič A. P., Kuznesova S. N., Miščenko S. S. [Василевич, Александр П., Кузнецова, Светлана Н., Мищенко, Сергей С.] 2005: *Цвет и название цвета в русском языке*, Москва: КомКнига.
- White J. V. 1990. *Color for the Electronic Age*, New York: Watson-Guption Publications.

Wierzbicka A. 1990. The Meaning of Color Terms: Semantics, Culture, and Cognition. – *Cognitive Linguistics* 1, 99–150.

Wierzbicka A. 1996: *Semantics: Primes and universals*, Oxford: OUP

Zolnikova J. V. [Зольникова, Юлия В.] 2009: Цветобозначения во фразеологической картине мира немецкого и русского языков. – *Вестник Челябинского государственного университета*. 2009. №30 (168). Филология. Искусствоведение 35, 88–93.

Gauta 2018 10 17

Priimta 2018 12 17

KHAKI IN MODERN (WRITTEN) LITHUANIAN

Summary

The article addresses the issue of whether the lexeme *khaki* is unambiguous in written Lithuanian, and of how deeply it is rooted in the language. The names of the colour are dissected from a syntactic-semantic standpoint, in reliance on material from the Corpus of the Modern Lithuanian Language (CMLL) by the Centre of Computational Linguistics at Vytautas Magnus University.

Analysis of the CMLL cases and their comparison with potential synonyms has revealed that this adjective can have the meanings of '(light) (greyish) brownish green (colour)', '(light) greyish and/or greenish and/or yellowish brown (colour)', and '(light) brownish or greenish yellow (colour)'. In general and with reference to the prototype *green* resp. *brown*, we can talk about transitional *khaki* shades of *grass* and *earth*. Based on the analogy of the colour of sand, the *khaki* of earth with its broader sense is distinguished from the *khaki* of grass, which usually correlates with the colour of the military uniform.

The colour *khaki* is verbally expressed using its simple and/or complex lexeme. In modern Lithuanian, the names of this colour can be used both in variation and in opposition. This has to do with the type of the construction (attributive *vs.* predicative) and/or semantic combinability (natural objects *vs.* man-made artefacts).

Semantically, *khaki* can be vague. The complex lexeme of the colour is rather more definite and transparent.

The study has showed that the loanword *khaki* is taking its first steps towards solidifying its place in the Lithuanian language.

KEYWORDS: loanword *khaki*, semantics, construction, colour, dictionary, corpus.

LORETA VAIČIULYTĖ-SEMĖNIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius

loreta.semeniene@lki.lt